

GÄDDBIBELN

Tobias Fränstam

TOBIAS FRÄNSTAM MED JOHAN TELL

BOKFÖRLAGET MAX STRÖM

OM HUR DET GICK TILL NÄR JAG BLEV GÄDDFISKARE

När min far dog stack jag ut och fiskade. Inte omedelbart efter att jag fått dödsbudet, förstås, det hade gått någon dag eller två. Det här är inget jag berättar särskilt ofta, men när jag gör det möts jag alltid av förståelse.

De som inte känner mig tänker att ja, fiske, det är lite av naturens egen meditation som kan vara bra att ta till vid sorg.

De som känner mig lite grann uppfattar min fisketur som en hyllning till min far, mannen som en gång lärde mig att fiska.

De som känner mig väl har däremot en mer krass inställning och säger: »Ja, ja, men du sticker ju alltid ut och fiskar. Uppstår det minsta lucka i ditt livspussel så nog fiskar du.«

Var och en av dessa reaktioner stämmer på sitt sätt. För det går verkligen att lägga så mycket i begreppet »sticka ut och fiska«, något som vore betydligt svårare att göra om det istället handlade om andra fritidsaktiviteter. Om jag istället sagt: »Min far dog, så jag cyklade en runda på min mountainbike, spelade lite padel eller gick en runda på golfbanan«, hade jag förmodligen fått färre sympatier.

När någon frågar mig om varför folk fiskar brukar jag svara att det finns lika många skäl att fiska som det finns sportfiskare. Det är på ett vis sant, men på ett annat vis kanske ett icke-svar. Något man säger för att man inte riktigt vet varför man gör det man gör. Bara att man gör det för att det känns bra.

Det var min far som lärde mig fiska. Men som jag minns det var det först efter en hel del tjat från min sida. Kanske för att han själv ville fiska ifred, att det var hans alldeles egna meditativa stund, med spöet och pipan. Och nu kom jag, en energisk

♦♦ Svart kjol och lysande sked – den bästa varmvattenskombon jag någonsin testat.

OM OKOMPLICERAT SEX PÅ KOMPLICERADE STÄLLEN

» **V**ill du följa med och klubba gädda? Pappa säger att när gäddorna leker är det ett bra sätt att fånga dem på«, säger Göran.

Jag blev rejält förvånad. Hittills hade jag bara sett en enda gädda i mitt liv, en mytisk fisk som knappt de mest garvade sportfiskare lyckades få på kroken. Och här påstod min kompis Göran att de simmar in så grunt och oskyggt att man skulle kunna slå dem med en vanlig käpp för att skaffa sig sin middag.

Fenomenet lät för intressant för att inte undersökas vidare och samma eftermiddag gick vi ned genom en solbelyst bokskog nära det gods där Göran hade sin sommarstuga. Området var en engelsk park som låg intill en sjö och i parkmiljön fanns en serie dammar och kanaler där Göran påstod sig ha sett två gäddor dagen innan. Omöjligt, tänkte jag. Gäddan är fablernas fisk, den varken visar sig eller låter sig fångas så lättvindigt som Göran påstod.

På vägen mot sjön bröt vi oss varsin hasselkvist. Såg vi en gädda skulle en av oss ställa sig vid dammens utlopp medan den andre skulle vada ut i vattnet och skrämma gäddan som sedan skulle klubbas av grindvakten i sin flykt.

Väntan blir inte lång. Plötsligt bryter en ring ytan. Något rör sig, och där igen, lika oväntat, en ny ring. En monstruös gädda på minst två kilo rör sig långsamt genom den grunda dammen. Vattenytan är nu om våren minst dubbelt så stor som den brukar vara sommartid. Gäddan patrullerar långsamt fram och tillbaka utmed den egentliga strandkanten och det tuviga fjolårsgräs som nu står översvämmat i stöveldjupt vatten.

♦♦ *Stim av gäddor förekommer endast vid tider för lek och parning – i övrigt simmar gäddan solo.*

OM HURUVIDA GÄDDAN JAGAR I FLOCK ELLER SOLO

Medan jag fortfarande läste nyheten hade jag redan bestämt mig. Det här projektet var för häftigt för att inte delta i. Det kunde ge svar på det mesta jag någonsin funderat över kring gäddan.

Med lokala sportfiskare och Sportfiskeboden, vilken var områdets redskaps-handlare, hade Fiskeriverket, Länsstyrelsen och Sportfiskarna en idé om att skapa ett av de intressantaste fiskevårdsprojekten någonsin. Kring skärgårdsområdet Stora Värtan i Täby fanns förutsättningarna för att göra ett storskaligt märkningsförsök på gädda. När projektet drog igång 2008 var Värtan Cup dåtidens största spinnfisketävling efter gädda där fiskarna återutsattes efter fångsten. Vid tävlings-tillfället skulle funktionärer som vägde in de tävlandes gäddor inte bara kontrollera själva fångsten, utan även kunna märka gäddorna med ett rödfärgat, långsmalt plastmärke vid gäddans ryggen långt bak på kroppen. Gäddan fick i och med märkningen en ID-bricka som visade vem den var och var den kom ifrån.

Med den lokala butiken som nod, återkommande tävlingsarrangemang och lokala sportfiskare som både kunde märka och återrapportera gäddor skulle nu kustområdets gäddbestånd följas i detalj.

Vid denna tidpunkt gick jag fortfarande på universitetet, men jag slängde mig på luren och fick tag i försökets projektledare. Med iver och entusiasm kastade jag mig iväg till Älvkarleby nästkommande vecka för att med andra intresserade sportfiskare få en kurs i hur man märker fisk.

Gäddorna märktes i en rasande fart och efter två år var vi uppe i 1 400 gäddor. Några år senare hade hela 2 500 fiskar märkts och vi avrundade fältinsatsen. Totalt

♦♦ Abborren är Sveriges vanligaste insjöfisk och stapelföda för gäddan i alla typer av vatten, under hela året. I de allra flesta vatten där gäddan huserar finns även abborren.

OM ATT HITTA GÄDDAN VILKET ÄR LÄTTARE SAGT ÄN GJORT

Katalogen var snart så sliten att sidorna föll ut ur den, men jag hade garderat mig genom att plocka på mig flera exemplar vid de regelbundna besöken i byns cykelaffär. Förutom just cyklar fanns även en liten hylla med beten, fiskelinor och tafsar. Redan innan jag fått tag min första egna *Napp och Nytt*-katalog visste jag vilken skatt den var, den insikten hade jag fått av min far.

Katalogen var inte vilken prylnkatalog som helst, även om den innehöll hela produktsortimentet från ABU, ett svenskt företag som var världsledande på fiskegrejer. Det som gjorde katalogen speciell var huggtabellen som visade under vilka dagar på året som fisket var bra och guldrulletävlingen där storfiskare kunde vinna en Ambassadörrulle i äkta guld. Dessutom, i just denna 1997 års upplaga, även en komplett fiskeskola för gädda.

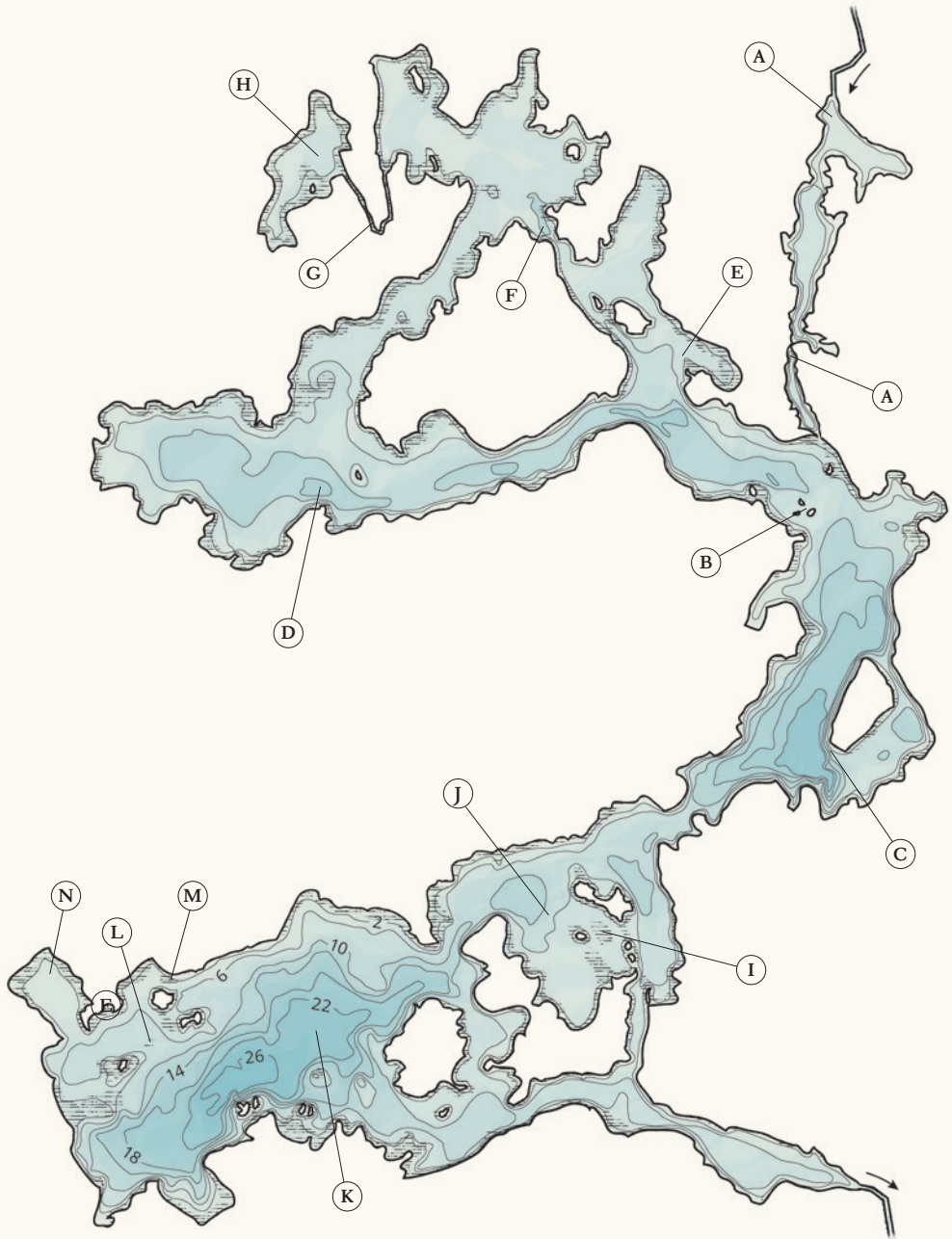
Allt, tyckte jag som barn, stod att läsa i denna fiskeskola. Som hur en gädda hugger en bytesfisk från sidan, vad gäddan har för sinnen för att jaga och framför allt mängder av kartor över sjöar och vattendrag som visade var gäddan står under olika delar av året. Inför varje fisketur läste jag hela guiden om och om igen, för att kika på illustrationerna och fundera över vilka förutsättningar jag själv skulle mötas av. Visade huggtabellen den vita markeringen för dåligt fiske var det bara att stålsätta sig och vara beredd att jobba mer för varje hugg, medan om dagens datum hade röd markering kunde man mer eller mindre vara säker på att åtminstone få ett par chanser på gädda, kanske till och med en riktigt stor.

Fiskeskolans guide hjälpte mig enormt, både vad gällde gädda och andra fiskarter. En annan guide skulle senare snarare stjälpa mig.

- ♦ *Gäddfiske är bra året om, om man är på rätt plats. Att veta när, var, hur och varför gäddan hugger, är skillnaden mellan att fånga mindre eller mer. Tidigt gäddfiske på Ångermanälven.*

Oligotrof sjö

- A. Med strömmen för tillflöden med sig föda för insekter och småfisk, och gädda finns alltid i närområdet. Större tillflöden fiskar oftast bättre än små.
- B. I smala sund med kuperad botten jagar gäddan all slags bytesfisk som passerar. Bra under sommar och höst.
- C. Blockiga uddspetsar med en tydlig kant mot djupt vatten fiskar bra under vår och höst.
- D. Stora djupområden håller mer bytesfisk ju längre hösten går.
- E. Uddspetsar och vegetationskanter på gränsen till grunda vikar är bra vårplatser. Sker kallras under lekperioden backar gäddan ofta ut och börjar äta.
- F. Mindre djuphål nära grunda vikar fylls snabbt med bytesfisk när vegetationen vissnar under tidig höst. Väl avgränsade djuphål fiskar bäst.
- G. Tillrinnande myr- och mossmarker kan vara viktiga lekområden. Särskilt viktig lekplats i vatten påverkade av reglering.
- H. Tillrinnade sjöar och tjärnar kan ha en stor mängd gädda och andra bytesfiskar som söker sig upp i sjöarna för lek.
- I. Friliggande vassruggar fiskar som bäst när vattnet är varmt under sommar-månaderna.
- J. Halvöppna vikar med varierande djup och en mosaik av mindre öar och grynnor är normalt utmärkta sommarplatser.
- K. Sjöns pelagial fiskar lika bra året runt så länge sjön har ett rikligt bestånd av pelagiska bytesfiskar.
- L. Djupkanter mot grunda områden är utmärkta fiskeplatser innan lek. Då gäddan kommer från djupet stannar den ofta upp på branten innan den går in i lekviken.
- M. Småvikar och struktur som ligger direkt utanför lekvikarna får normalt utlekta gäddor att stanna upp och återhämta sig efter leken, innan de ger sig ut mot djupare vatten. En bra fiskeplats så länge det finns bytesfisk i området.
- N. I kalla sjöar är grunda vikar med varmare vatten oftast de bästa sommarfiskeplatserna.

plasten introduceras, andra material börjar användas eller också går tillverkningen från manuell till maskinell.

Men gäddans nyckfullhet ska inte heller underskattas. Har hon väl blivit stucken av en krok minns hon det för resten av sitt liv – det lönar sig alltid att presentera något alldeles nytt för de största, äldsta och visaste gäddorna.

På följande uppslag presenteras några exempel på de mest intressanta betena jag stött på genom åren. Förutom att de fångat stora mängder gädda har de även varit med om att ändra kompasskursen för gäddfisket och för oss gäddfiskare som alla trevande tagit oss fram längs med vägen på jakt efter ännu ett hugg.

‡ Dryga femtio metersgäddor och tre tioplussare senare. Ganska ful, men mitt mest framgångsrika drag.

OM SPIGGEN, SKARVEN, SÄLEN – OCH TRÅLEN

Stor, stark och skräckinjagande, men trots ett tuftt yttre är även gäddan sårbar både som vuxen och yngel. För gädda finns många hot men just spigg, säl och skarv nämns ofta som särskilt problematiska, och det är inte utan anledning då de var för sig, men framför allt sammantaget, visat sig ha en förödande påverkan på gäddor i både sött vatten och brackvatten.

SPIGG

I min barndom verkade det finnas gott om gädda var jag än befann mig längs med kusten. Det räckte med ett blankt skeddrag som dängdes rätt ut från valfri klippa eller kobbe för att jag skulle få napp.

Med åren ändrades detta.

På vissa platser fick jag allt färre gäddor och till slut inte en enda. Det var tydligt att gäddan höll på att försvinna i vissa områden och att det gick fort.

Mina flesta sommarlov spenderades på Gotland. Samtidigt som gäddorna blev allt färre minns jag hur ont de på sandstränderna uppspolade storspiggarnas taggar gjorde när jag oturligt trampade på dem. Som riktigt liten hade jag knappt sett några spiggar alls. Sedan såg jag dem allt oftare, där i skuggan under bryggor och pirar bredvid den stora cementfabriken i Slite. Till slut hade de blivit så många att det när vi fiskade var som att föra betet genom en svärm av uppretade getingar.

Hur kunde något så litet, ha blivit så kaxigt? När jiggen pausades under spötoppen var spiggarna snabbt framme och bet aggressivt betets stjärt. Någon gädda fick jag inte längre. De hade försvunnit tidigare i samband med att all annan fisk

♦♦ Ironiskt nog är det en av havets minsta fiskar som nu orsakar de största problemen. En direkt effekt av en rakt igenom usel havsförvaltning.

OM MYTER, SANNINGAR OCH FUSK

Skelettet efter en av världens mest mytiska gäddor fanns tidigare uppspikat i en kyrka i tyska Mannheim. Legenden säger att den år 1230 fiskades upp av den tysk-romerske kejsaren Fredrik II, försågs med en, expanderbar, guldring och släpptes ner i vattnet igen (Världens första återutsättning?). Så gick tiden, men år 1497, alltså 267 år senare, hävdades gäddan in igen, oklart av vem, och en förvånad tysk fiskare kunde läsa guldringens inskription: »Jag är den fisk som först av alla utsläpptes i denna sjö av världshärskaren Fredrik II den 5:e oktober 1230.« Gammelgäddan vägde vid det här laget 140 kilo och uppmättes till hela 570 centimeter.

Så gick tiden återigen, som den brukar göra, tills den tyske naturfilosofen Lorenz Oken en bit in på 1800-talet bestämde sig för att undersöka Mannheims jättegädda. För det första konstaterade Oken att Fredrik II år 1230 befann sig i Italien och därför inte kunde fiska upp magiska tyska gäddor. För det andra insåg han ganska snabbt att gäddan var hopsatt av en mängd olika gäddskelett. Det räckte för Oken att räkna kotorna i ryggraden för att förstå att fisken var fejk.

Det här med fiskars vikt, jakten på rekord och personbästan är ett ämne som ständigt debatteras – vem har fångat störst och var gäddan verkligen så stor som det påstods? Men för de allra flesta finns inte så mycket att prata om eftersom de tävlar mot sig själva, i sina vatten och på sina egna villkor. Man börjar så smått, för att därefter med tiden snegla mot de magiska gränserna 10, 12 och kanske till och med 15 kilo. Sedan kämpar man på, lär sig mer och mer och kommer allt närmare målen.

Jag minns själv alla mina personbästan och hur jag gjorde för att fånga dem, men vissa sticker ut mer än andra. De flesta personbästan har kommit ganska snabbt ef-

♦♦ *Ett rekord är i mångt och mycket personligt, taget i relation till ens egna förutsättningar. Den som ljuger om sin fångst lurar bara sig själv.*

